

OLVASÓNAPLÓ

LÍRAI VALLOMÁS A GYEREKKORRÓL

FEHÉR FERENC: *Egy kiskirály kunyhójából.*

Forum, Újvidék, 1972.

Anakronizmus-e napjainkban a »lírai eposz« — így nevezte egyik kritikusa Fehér Ferenc *Jobbágyok unokái* című verses vallomását megjelenése idején, 1953-ban —, lehetséges-e napjainkban az elbeszélő költemény keretein belül a tény- és emlékanyaggal egyenértékű költői teljesítményt megvalósítani; egy részleteiben új, de nagyobb hányadában két évtizeddel ezelőtt született »verses vallomás« jelenthet-e ma többet egy letűnt kort idéző vallomásnál, az induló költő szülőföldhöz ragaszkodásának megkapóan szép dokumentumánál?

Vajon az »egy életen át« írott vers meg tudja-e őrizni azt az izzást és intenzitást, amely első sorait fűti, az elmondás kényszere, amely a verses vallomás húsz év előtti szakaszaiban jelen van, evidens-e újabban írt részeiben; a költői út megtett állomásai miként módosítják a lírai önki-fejezés eszközeit, a teljesnek mondott könyv törés nélkül végig tudja-e vezetni a kezdet nyelvi megvalósulásának szintjét, s végül, egy nagy időbeli távolság szétválaszthatatlan egészszé kovácsolja-e a részeket, vagy több-kevesebb leleménnyel tünteti el a kompozíció egészen átderengő választóvonalakat?

Ezekkel a nyilvánvaló dilemmákkal veszi kezébe a kritikus Fehér Ferenc egyik frissen megjelent könyvét, az *Egy kiskirály kunyhójából* címűt. Hogy a dilemmák nem áldilemmák, ahhoz adalékként hozzá kell tennie, hogy a mű tetemes része kritikánk előtt ismert, sőt — mert a két évtizeddel ezelőtti irodalmunk lassan már irodalomtörténetünk kutatói számára is feldolgozandó terepnummá válik — irodalomtörténészeink előtt is. Az 1953-ban megjelent *Jobbágyok unokái* című kötet ugyanis közölte — címadó versként — a jelen könyv szövegének jó részét. Ami újnak tekinthető és az irodalom alakulását és friss hajtásait kommentáló napi kritika érdeklődési körébe tartozik ebben a könyvben, az a mű második része és a szerző utószava szerint »kerek egésznek« érzett »verses vallomás« egésze.

Az *Egy kiskirály kunyhójából* a magyar irodalomnak azt a vonalát vallhatja előzményének, amelynek — többek között — olyan kiváló előd adta meg a kellő hangsúlyt, mint Illyés Gyula a harmincas évek elején írott három elbeszélő költeményével (*Három öreg, Ifjúság, Hősökről beszélek*). A mai negyvenévesek »gyermekkora volt Vajdaságát« (Bori Imre) idézi fel Fehér Ferenc műve, azt a Vajdaságot, amely a városoknak becézett vajdasági nagyközségeken is kívül esett, a szegények világát, ahol a »jobbágyok unokái« és fiai éltek az ősi földön, amely mindig a másé volt. A földművelők, a zsellérek, a béresek világát hozza emberközelbe, az örö-

kös nincstelenség napjait, amelyeknek mélyén ott paráználk a Dózsa-emlék. A jobbágyösök monumentális indulata érződik át ezeken a sorokon, a költőnek született kései utód ezzel az eposszal rója le kegyeletét és háláját a szívós elődök emléke előtt. Szinte a szociográfikus pontosság határait súrolja a könyv régebben íródott része; nincs is talán irodalmunkban még egy vállalkozás, amely szándékában, pontos múlt- és állapotidéző szintjén Fehér Ferenc művéhez mérhető lenne. Talán csak Csépe Imre életművében lehetne olyan versekre bukkanni, amelyek e táj történetének négy-öt évtizeddel ezelőtti szakaszáról tudósítanak, kísérletét adva a paraszti és kubikoslét költői megfogalmazásának, átlényegítésének. Talán elsősorban azért kell lényegesnek tartanunk e mű újból közzétételét — a szerző utószava szerint immár lezártnak tekinthetően —, mert a Fehér Ferenci alkotói világ első megvalósulását kapcsolja össze költői világa jelenével, a szándékában, látásában és üzenetében következetes költői utat átívelve.

Az első rész komor, de egyben meleg, emberi, elementáris világlátása és megvalósulása az újabban írt részben árnyalatokban gazdagodik, a költői figyelem a társadalmi tabló ábrázolása helyett a belső valóság felé tolódik el; a távolibb emlék a nosztalgia jótékony fátyla mögött feledni engedi a »Dózsa-kín haragját«, a rajongott-gyűlölt táj ünnepi arcát mutatja, s a kisebb időegység a gyerekkor mikrovilágának meglátását is lehetővé teszi. Nyilvánvalóan a szerző írói gazdagodása, fejlődése tette lehetővé ezt a nem lényegtelen minőségbeli (látásbeli) változást. Ha a kezdő író izzó társadalmi indulata húsz évvel ezelőtt a mai férfi életérzésével és minden részletre kiterjedő pontos megfigyelésével együtt alakította volna a verses vallomást, ma az *Egy kiskirály kunyhójából* című könyv egészének egyöntetű nyelvi-esztétikai-szociográfikus szintjéről szólhatnánk. Jelen — teljes — formájában a mű a gyerekkor egy szakaszának költői újratétele, de egyben a Fehér Ferenc-i költészet lírai értékszint-emelkedésének közvetett »önéletrajza« is, egyfajta »líra regénye« versben elmondva, amelyben irodalmunk világlátás-alakulását is ki lehet nyomozni.

Visszakanyarodva az írás elején jelzett dilemmákhoz a kritikusknak el kell mondania, hogy a »lírai eposz« Fehér Ferenc-i kísérlete nem hat anakronizmusként, bár a szerző számára is egyszeri és megismételhetetlen, mint ahogy az időbelileg távoli részek jellemzőit érintve azt szemléltetni igyekezett. Új mű és dokumentum is egyben az *Egy kiskirály kunyhójából*; aki ismerte régebben keletkezett részeit, tisztelettel adózhat a költőnek az áhított egész felé tett kísérlete miatt, aki most ismerkedik a *könyvvel*, az irodalmunk jelenének költői szélcsendjében a komollyá terebélyesedő jugoszláviai magyar költészet gyökerei, kezdetei irányába tehet tanulságos felfedező kirándulást.

Helyesnek kell tartanunk a Kiadó vállalkozását, hogy ezt a művet megjelentette; a fiatalabb nemzedékek a jellegzetes Fehér Ferenc-i világlátást és a költészetünkben lehetséges egyik Vajdaság-átélés költői megvalósulását találhatják benne. Mert a háború utáni jugoszláviai magyar költészet első szakaszában ugyanolyan fontos ez a mű, mint napjainkban Domonkos István *Kormányeltörésben* című rendhagyó poémája. Többek között líránk ilyen határköveit is elemeznie kellene leendő modern irodalomtörténetünknek.

JUNG KÁROLY